

Opgave 1 Oriëntalisme en Occidentalisme

In onderstaande tekst beschrijft Jan de Hond, conservator geschiedenis aan het Rijksmuseum te Amsterdam, de ontstaansgeschiedenis van het Oriëntalisme. Het Oriëntalisme is een karikatuur van de oosterse mens en de oosterse cultuur. Oriëntalisme komt voort uit cultuurkritiek en een cultuurpessimistische houding tijdens de westerse Romantiek.

De Hond laat deze geschiedenis beginnen bij Napoleon.

tekst 1

Napoleons veldtocht naar Egypte in 1798 was het startsein voor westerse bemoeienis met het Oosten: de Oriënt. Het Oosten was altijd al een belangrijke handelspartner geweest, maar nu werd het ook een lucratieve afzetmarkt voor industriële producten. Niet alleen op politiek-economisch, maar ook op cultureel gebied vormde Napoleons Egyptische avontuur een mijlpaal voor de oost-west relaties. Dit leidde tot wetenschappelijke en artistieke interesse in de Oriënt.

In de negentiende eeuw groeide het onbehagen met de eigen tijd en velen realiseerden zich dat kostbare waarden voorgoed verloren dreigden te gaan.

Een vluchtroute leidde naar de Oriënt. Dat statische Oosten was immers nog niet bedorven door de moderne cultuur. Hier hoopten vele westerlingen de waarden te vinden die in het moderne Westen allang verdwenen waren.

naar: Jan de Hond, 'Verlangen naar het Oosten. Oriëntalisme in de Nederlandse cultuur', Leiden: Primavera Pers, 2008

Volgens de filosofische stroming van het communitarisme en met name volgens Charles Taylor leidt modernisering tot het verloren gaan van waarden, wat direct samenhangt met secularisering.

- 3p 1 Leg uit hoe waarden door modernisering verloren kunnen gaan.
Bespreek een voorbeeld van zo'n waarde die door modernisering verloren zou kunnen gaan.
Leg bovendien uit wat het verband is tussen secularisering en modernisering.

tekst 2

Al sinds de late achttiende eeuw werd het enthousiasme voor de Oriënt verder gestimuleerd door de opkomst van de Romantiek. Voor romantische schrijvers en kunstenaars, met hun voorliefde voor passie, heroïek en felle tegenstellingen, was de Oriënt, met zijn sensuele haremvrouwen, stoere bedoeïenen en wilde hartstochten, een ideale plaats voor lokalisatie van hun eigen idealen en dromen.

Het Oosten werd een heuse hype. Oriëntalistische romans, gedichten, toneelstukken, opera's, schilderijen, sculpturen, keramiek, meubels, fotografie en architectuur: geen enkel genre bleef gevrijwaard van deze oosterse rage. Meer dan een eeuw lang bleef het Oosten een telkens terugkerend thema in de westerse kunsten.

naar: Jan de Hond, 'Verlangen naar het Oosten. Oriëntalisme in de Nederlandse cultuur', Leiden: Primavera Pers, 2008

Velen zochten kennelijk in het Oosten ervaringen die ze in het Westen niet meer konden vinden.

Ervaringen zijn volgens fenomenologen direct en onherleidbaar, maar dit inzicht is door het westerse denken naar de achtergrond gedrongen. Vanuit hun visie op ervaring als direct en onherleidbaar bekritisieren de fenomenologen het sciëntisme. Zij stellen dat de menswetenschappen een andere methode behoeft: de hermeneutische methode.

- 3p **2** Wat bedoelen fenomenologen als zij stellen dat de menselijke ervaring ‘onherleidbaar’ is?
Geef bovendien aan waarin de hermeneutische methode verschilt van de methode die het sciëntisme voorstaat.

Tegenover het Oriëntalisme staat het Occidentalisme: de visie op het Westen die in het Oosten leeft. Het is eveneens een karikatuur, maar nu van de westerse mens en de westerse cultuur: technisch verder ontwikkeld, maar puur materialistisch en van God los.

In 2004 verscheen het boek ‘Occidentalism. The West in the Eyes of its Enemies’ van de Brits-Nederlandse Ian Buruma en de Israëliëse Avishai Margalit. Op de voorkant van dit boek wordt de westerling afgebeeld als een vette kapitalist die zich – in smoking en met een varkenskop – wentelt in gouden munten, met rokende schoorstenen op de achtergrond.

In een recensie schrijft Arnold Heumakers hierover het volgende:

tekst 3

Occidentalisme is het niet aan geografische grenzen gebonden begrip dat alle waarden dekt die door gelovige en ongelovige occidentalisten worden verworpen: het idee, het concept van de materialistische, kapitalistische, ongelovige, oppervlakkige, triviale, wortelloze, aan mode verslaafde, raciaal gemengde, verstedelijkte, verseksualiseerde samenleving. Het gaat dus niet uitsluitend om Amerika, althans het idee Amerika, maar om het hele, verweekte, vergiftigde Westen met zijn democratische cultuur van de middelmaat. En lees voor ‘het Westen’ dan ook modernisering van derdewereldlanden of vormen van decadente verwestersing in de islamitische wereld.

bron: Arnold Heumakers, NRC Handelsblad, 7 mei 2004

Deze karikaturen presenteren het Oosten als religieus en het Westen als een cultuur waarin religie verdrongen is door de (instrumentele) rede en de wetenschap.

Durkheim, die wel de vader van de sociologie wordt genoemd, geeft een sociologische beschrijving van twee functies van religie in een samenleving. Eén daarvan, de speculatieve functie, kan door de wetenschap worden overgenomen. De andere functie daarentegen niet en deze tweede functie loopt in de huidige westerse samenleving zelfs gevaar.

- 4p 3 Wat is die tweede functie die Durkheim geeft in zijn sociologische beschrijving van religie?

Leg aan de hand van tekst 3 uit dat deze tweede functie van religie gevaar loopt in de huidige westerse samenleving.

Leg bovendien uit waarom deze tweede functie niet door de wetenschap kan worden overgenomen.

De occidentalist verheerlijkt het leven op het platteland en hekelte het leven in de grote stad. Op het platteland leeft de mens een 'eigenlijk' leven: dicht bij de natuur, een leven zoals het bedoeld is.

In de stad daarentegen is de mens zijn wortels kwijt, is de mens gedegenerereerd en is het leven verworden tot opportunistisch hedonisme. Heumakers vervolgt zijn artikel met het volgende:

tekst 4

De stad als centrum van het kwaad, als centrum van zedeloosheid, goddeloosheid, individualisme, geld, handel en seks. De stad als een gigantische marktplaats met hotels, bordelen en warenhuizen waar alles te koop is voor een goed, aardse leven. De stad waar de mensen liegen en bedriegen, hoeren en snoeren. "Osama bin Laden en Mohammed Atta kozen niet voor niets New York uit. Het gaat niet om steden per se, maar om wat sommige steden symboliseren en dat is alles behalve religie", zegt Margalit. De stad is in hun optiek een metafoor voor een zielloos bestaan.

bron: Arnold Heumakers, NRC Handelsblad, 7 mei 2004

In deze visie staat de westerse stad in schril contrast met de polis die Al Farabi beschrijft als deugdzaam stad. In deze beschrijving van de deugdzaam stad noemt Al Farabi een hiërarchie van objecten van kennis. Verder beschrijft hij verschillende soorten gedachtegangen bij mensen die leiden tot verkeerde visies op de religieuze waarheid. Er zijn volgens Al Farabi drie oorzaken van het ontstaan van onjuiste religieuze inzichten.

- 3p 4 Beredeneer aan de hand van tekst 4 welke oorzaak van onjuist inzicht de occidentalist in het Westen zal zien.

Noem daarbij een object van kennis uit de deugdzaam stad van Al Farabi waarvan de occidentalist zal beweren dat het in de westerse stad ontbreekt.

Kritiek op de westerse instrumentele rede is niet nieuw en ook niet alleen afkomstig uit andere culturen. Cultuurkritiek maakt al sinds de romantiek deel uit van het westerse denken. Al sinds die tijd zijn er denkers van naam die kritiek leveren op de westerse rationaliteit.

Omdat zowel de westerse wetenschappelijke benadering als de oosterse religieuze benadering waarheidspretenties hebben, spreekt Samuel Huntington van een "Clash of Civilizations" (botsende beschavingen). Huntington stelt vanuit een cultuurrelativistische positie de (natuur)wetenschappelijke benadering en de religieuze ervaringswereld op zo'n wijze tegenover elkaar, dat dit onvermijdelijk leidt tot een botsing tussen beschavingen.

3p **5** Ben jij van mening dat cultuurrelativisme – in het algemeen – inderdaad leidt tot een botsing tussen beschavingen?

Beargumenteer je antwoord en leg in de toelichting op je antwoord uit wat er onder cultuurrelativisme wordt verstaan.